

ENTORN D'UNA AFIRMACIÓ D'A. BONNER RELATIVA AL MS. DE MILÀ, AMBROSIANA, O 87 Sup

En el primer fascicle del 1990 d'«Estudios Lulianos», a la pàgina 98 em són dedicades algunes línies, l'únic responsable de les quals és llur signant, «A. Bonner».

Entre les afirmacions, però, n'hi ha una que és fàcilment constatable, gairebé diria de ciència experimental, que cal puntualitzar perquè podria portar a error. Enfront de la meua afirmació que «...el text... (del *Llibre de definicions*) ... s'ha conservat en còpia única i encara tan clara i ben escrita» dins el volum manuscrit esmentat en el títol, A. Bonner replica: «Pel que fa a aquest Ms., el vaig haver de compulsar per a la meua edició de *l'Art breu*, i puc assegurar que és tot, menys clar i ben escrit».

Prescindint ara del fet que un servidor no he afirmat mai que el manuscrit O 87 Sup sigui ben escrit, ans només la còpia del *Llibre de definicions* i que, per tant només A. Bonner és responsable del salt lògic que va de la còpia del dit text a tot el volum manuscrit, em sembla evident que sota les seves paraules hi ha el pressupòsit que la lletra amb què és escrita en el dit volum *l'Art breu* és la mateixa amb la qual hi és copiat el *Llibre de definicions*.

Però tal pressupòsit no respon a la veritat, perquè el volum esmentat no és unitari ans factici, és a dir, resultat de l'agregació sota o dins coberta única de tres conjunts inicialment independents i certament no unitaris, tal com hom pot veure en la següent descripció d'aquell volum. Subratllaré només que la independència del tercer conjunt, justament el que conté el *Llibre de definicions*, és encara més esclatant pel fet de conservar numeració pròpia primitiva, escrita amb xifres romanes.

DESCRIPCIÓ DEL VOLUM 0 87 SUP DE LA BIBLIOTECA
AMBROSIANA DE MILÀ

Enquadernació amb pergamí blanc. Superfície de coberta, 222 x 154 mm. Llom llis; al seu peu, etiqueta verda amb «87»; al capdamunt, anagrama de Crist, estilitzat. A la cara interior de la portada, amb tinta: «Raymundo Lulio, le figure dell'arte Cabalistica in Spagnolo» i la signatura actual. Tres folis de paper de guarda al començament del volum i un a l'acabament; en el 1^r «Raymundi Lulli Ars Magna, lingua Hispanica. Item, La Doctrina dels Infants».

Cos del volum constituït per 98 folis de paper, de 211 x 149 mm. Tot factici.

Conjunt I

El primer bloc és format per sis plecs de paper.

I. 1 x 2 (ff. IV–V). Filigrana: cap de bou amb quart de lluna entre les banyes. Relligat senzill i normal.

II. 5 x 2 (ff. 1–10). Filigrana: elm somat de sageta. Relligat senzill i normal. Reclam. No hi ha numeració de fulls ni del plec.

III. 6 x 2 (ff. 11–22). Filigrana: cap de bou traient la llengua per la boca. Relligat senzill i normal. Reclam. Sense numeració.

IV. 6 x 2 (ff. 23–34). Els altres detalls com els del plec anterior.

V. 6 x 2 (ff. 35–46). Els altres detalls com els dels dos plecs anteriors.

VI. 8 x 2 (ff. 47–62). Els altres detalls com els dels tres plecs anteriors, tret del reclam que ací manca per final de text.

1. Ff. 1^r–44^r. *Inc.*: Senyor déu, ab ta gràcia (gran), sauiesa e amor comença / aquest libre lo qual és apel.lat / (l'art) breu, lo qual (que) és yma(t)ge (e semblansa) de lart que axí és apel.lada (magna (que *canc.*) la qual axí és intitulada). O déus, ab la tua sobirana perfecció comensa lart general e derrera. A. (Pròlech e diujsió de aquest libre). F. 1^r–v. *Inc.*: La raó per què fem aquesta art breu és per ço que lart gran (magna) pus leugerament sia consebuda... *Exp.*: ...La viij. de la manera de mostrar o ensenyar aquesta art. E primerament de la primera part direm, axí com se seguirà. B. Ff. 1^v–44^r. *Inc.*: De la primera part, la qual (que) és del alfabet daquesta art. Nos altres posam nom alfabet en aquesta art... *Exp.*: ...lartista o lo mestre deu ensenyar a aquells scolans de les coses damunt dites. A honor e lahor de déu

e de la pública utilitat acabà Ramon aquest libre en Pisa en lo monester (monestjr) de sent domingo lo mes de gener en lany de la encarnatió de nostro senyor ihesu christ M ccc e set.

Ramon Llull, *Art breu*

2. Ff. 44^v–61^r. *De la regla de B. Inc.: Aquesta* regla és de possibilitat, la qual en tres maneres consideram, ço és, segons afirmatió, dubitació e negació. Segons la afirmació, per ço que ençercant veritat en lo principi de la inquisitió la vn o l'altra dels contraris sia sopusat ésser possible... *Exp.:* ...Car diferència no és innada, mas és adquirida. Car per ocasió són principis. Finis.

Ramon Llull. *Explicació de les regles i de la segona figura*. Fragment de *Taula general* (ORL XVI, 338 ss.).

3. F. 61^v. Taula d'equivalències de les nou lletres de l'alfabet lul.lià i sis altres llistes.

4. F. 62^{r-v}. Dues notes: una sobre la mixtió de bondat i grandesa; i una altra desplegant la prova lul.liana de l'encarnació.

Caixa d'escriptura: 136 x 87 mm i 21 línies en el f. 5^r. Marc i línies senyalats amb plom fins al f. 10, després només segueixen les dues línies verticals del marc, fetes a pressió; 22 línies al f. 24^r. Dues mans predominants: ff. 1–10. Lletre gòtica semibastarda; ff. 10–62, lletra de transició de gòtica a humanística. Títols, majúscules i calderons només en vermell. Moltes notes, tant interlineals com marginals en l'*Art breu*, amb lletra de transició a ja plenament humanística. D'entre tals notes destaquem les següents: «Est Francisci [sic] Torrella» al f. IV^r, i un signe que sembla «23» i sota «13». «Lo món és .j. e és en .iij. coses, ço és, sensualitat, intel.lectuïtat e animalitat», f. V^r. «Matèria, forma e privació són principi de generació e corrupció en los cossors elementats». «Axí com composició no pot ésser sens matèria e forma e priuació, axí simplicitat és en ésser sens matèria e forma e priuació» (aquestes notes es troben en la mateixa pàgina i han estat escrites amb lletra humanística primitiva, potser de mitjan s. XV). «Axí com composició no pot ésser sens matèria e forma e priuació, axí simplicitat és en ésser sens matèria e forma e priuació» (lletra humanística més tardana, potser del pas del s. XV al XVI). Al f. V^v hi ha una revisió del títol–invocació de l'*Art breu*.

Conjunt II

Un plec de paper, de 9 x 2, ff. 63–80. Filigrana: cap de bou traient la llengua per la boca, com en els darrers plecs del primer conjunt.

1. Ff. 63^r-64^r. *Inc.*: No prechs déu més per lo teu bé / que per honor que li coué... *Exp.*: ...Cascun prouerbi és escrit / per ço que en son loch sia dit. Deo gratias.

Ramon Llull, *Proverbia d'ensenyament* núms. 175-225 (ORL XVI 386-389).

2. F. 64^r: «Justa cosa és que aquells que no volgueren mentre pogueren, que com volrran, que no puguen. E axí, féu penitència en aquest món, mentre sou vius, fructuosa y profitosa, perquè labores aprofita al home la penitència, com ell pot peccar e no pecca».

3. F. 65^v: Sis notes en català sobre diversos punts filosòfics en perspectiva lul.liana.

4. F. 66^r: Fragments diversos: sis esquemes ternaris de conceptes (p. e., Malícia, paruitas, defectus). Després: «Sensuale est illud ens... Intellectuale... Ars generalis est quoddam divinum donum...».

5. Ff. 67^r-76^r. *Déu, ab (ta) suma clemència e karitat comensam aquest libre anomenat la doctrina dels infants. Inc.*: Com los infells sien en error e en falcedat e no creen ni atribueixen a déu compliment ni perfectió segons que fan los cristians qui a Déu... *Exp.*: ...pinet-se de açò que ha fet de bé per paor o per amor. Acabada és ab la ajuda del sant spirit la doctrina de aquest dictat dells infants, la qual és fort necessària a saber o mostrar de cor als infants petits per tal que-s disponguen a seruir e honrar déu de manera que puxen e sàpien atènyer la fi per què déus los ha creats. Sia lo nom de nostre senyor déu ihesu xrist beneyt e loat per totes les gents del món Amén. *Finis*.

Ed.: Pier Enea Guarnerio, AIEC (1908), 514-518.

6. F. 76^v. «Yo, Toni Calaf, fas racort com ha deu del present mes de dezembre any 1565 vingí de Llavant per via de barsalona hanb un lllondró del patron Garau d'En Saffa nbarquí en Capdepedre y comansí ha'pandra de cantar y d'escriura. Nostro Senyor m'ancamín ha son sarviti amén».

7. Ff. 77^v-79^r. De regulis. *Inc.*: Vtrum habet dubitationem, affirmationem, negationem... *Exp.*: ...et sic bonum est et agit bonum finaliter.

8. F. 79^v. «Deus est illud ens, in quo bonitas, magnjtudo, eternitas... et aliquo non indiget».

9. Ff. 98^v-80^r. De arte morali. *Inc.*: Ars moralis est ordinare potentias et aplicare ipsas ad virtutes per multiplicationes suorum actum (!) et per mortificationem viciorum... *Exp.*: ...In tua inuestigacione pone ante intellectum et pone modum voluntatem et memoria (!) in medio et habeas spem in auxilio dei.

Caixa d'escriptura 127 x 80 mm en el f. 72^r. Les característiques de la part central del plec i també les dels ff. 77^v-78^r són les de la segona mà del conjunt anterior. Les anotacions dels folis inicials semblen de la mateixa mà que escriví més notes en aquell conjunt. Les darreres pàgines (ff. 78^v-79^f)

semblen del mateix copista, la lletra, però, havia evolucionat vers la humanística, bo i aprofitant tot l'espai de la pàgina. El *De arte morali* (ff. 79^v-80^r) és escrit amb lletra plenament humanística dins caixa de 173 x 125 mm; títols, capitals i calderons del text núm. 5 són en vermell.

Conjunt III

Un sol plec de 8 x 2. Ff. 81-95 i I. Relligat senzill. Filigrana: cap amb elm, antena i estrella, semblant al de Briquet 15692. Numeració primitiva en vermell, amb xifres romanes.

Ff. 81^r-95^v (I^r-XV^v). (*De Diffinitionibus*, man saec XVI). *Diferència. Concordança. Contrarietat. Inc.*: Sensual és aquella cosa que sent o és sentida... *Exp.*: ...Odoratiua, gustatiua, tactiua e affatiua. *De la ffi.* a(b) correcció de santa mare església és acabat aquest petit libre a honor, laor, glòria e reuerència del gloriós vnjuerssal redemptor e de la sua gloriosa mare deo gracias.

Anònim lul·lià, *Llibre de demostracions*, ed. Lola Badia (Barcelona, 1983).

Caixa d'escriptura: 160 x 102 mm al f. 91^r (XI^r) i 27 línies, però 29 en la pàgina anterior. Lletra única, humanística incipient, clara. Les xifres són aràbigues. Títols, capitals, calderons, subratllats i paraules-guia al marge, amb tinta vermella.

Mitjan segle XV.

Les pàgines anteriors demostren que no té sentit de parlar de tot el volum 0 87 Sup de l'Ambrosiana com si les seves pàgines fossin totes escrites amb lletra de les mateixes característiques, per la senzillíssima raó que no ho foren. Més encara, l'afirmació d'A. Bonner només podria ésser presa en consideració, si hagués precisat de quina de les mans, grafies o lletres del primer conjunt afirmava la igualtat de característiques amb la del conjunt tercer, però no tenia ni idea de l'existència de la pluralitat de mans, grafies o lletres en el volum esmentat i així la seva afirmació no s'aguanta per enlloc.

La contraprova d'allò que ací es discuteix és molt fàcil i espero que A. Bonner la forneixi: publicar encarades alguna de les pàgines inicials del primer conjunt i alguna de les del tercer, *Art breu* i *Llibre de definicions* respectivament.

D'altra banda, el lector pot recordar que en la descripció del segon conjunt he assenyalat semblances entre algunes de les seves pàgines i les escrites per la segona mà del conjunt primer. En canvi, no vaig trobar cap base

per a proposar una hipòtesi semblant en relació a les pàgines del conjunt tercer, del qual tot fa suposar ésser de procedència totalment diversa dels dos precedents: la numeració primitiva pròpia i el detall de la nota inicial del volum, copiada en el primer paràgraf de la descripció oferta en aquestes pàgines, segons la qual, en un moment determinat el volum només hauria contingut els dos primers conjunts.

JOSEP PERARNAU
Facultat de Teologia
Barcelona

RESUM

The author disagrees with Bonner's appraisal of the inferior quality of the Ms. in question, saying that whereas this may be true of the text of the *Art breu*, it is not applicable to the *Llibre de definicions*, copied by another hand. The author then goes on to give a detailed description of the Ms.